

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ห่อขีธฐานบารมีในเนมิราชชาดก

ผู้วิจัย : พระชุตินันต์ อริโย (เข้มกลาง)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระเมธีสุตาภรณ์ ดร. พ.ม., M.A., Ph.D.

: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรพงษ์ คงสัตย์ พธ.บ., M.A., ป.ร.ค.

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาเนื้อหาสาระของเนมิราชชาดก (๒) เพื่อศึกษาหลักอริยฐานบารมีที่ปรากฏในเนมิราชชาดก และ (๓) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่สนับสนุนกับอริยฐานบารมีในเนมิราชชาดก ผลการวิจัยพบว่า

เนื้อหาสาระของเนมิราชชาดก พบว่า พระเนมิราช ผู้บำเพ็ญอริยฐานบารมี (เนมิราชชาดก) พระราชาแห่งเมืองมิลลา ทรงมีพระโอรสนามว่า เนมิกุมาร ผู้จะทรงสืบสมบัติในกรุงมิลลาต่อไป พระเนมิกุมาร ทรงมีพระทัยฝักใฝ่ในการบำเพ็ญทานมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ทรงรักษาศีลอุโบสถ อย่างเคร่งครัด เมื่อพระบิดาทอดพระเนตรเห็นเส้นพระเกศาหางอก ก็ทรงรำพึงว่า บัดนี้ถึงเวลาที่จะมอบราชสมบัติให้ แก่โอรสแล้ว พระองค์เองก็จะได้เสด็จออกบำเพ็ญเพียรในทางธรรมต่อไป จึงทรงมอบราชสมบัติเมือง มิลลาให้แก่พระเนมิราชกุมาร ขึ้นครองเป็นพระเจ้าเนมิราช ส่วนพระองค์เองก็เสด็จออกบวช รักษาศีลตราจนสวรรคต เมื่อพระเจ้าเนมิราชครองราชสมบัติ โปรดให้สร้างโรทาน ริมประตูเมือง ๔ แห่ง โรทานกลางพระนคร ๑ แห่ง ทรงบริจาคทานแก่ประชาชนอยู่เป็นนิตย์ ทรงรักษาศีล และสั่งสอนประชาชนของพระองค์ให้ตั้ง มั่นอยู่ในศีลในธรรม ครั้งนั้นปรากฏว่าประชาชนทั้งหลายล้วนแต่เป็นผู้มีศีลมีสัตย์ ไม่มีการเบียดเบียน ดังนั้นเนื้อหาในชาดก คือ การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ก่อนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า จนเมื่อสิ้นชีวิตลงก็ได้ไปบังเกิดในพรหมโลก

หลักอริยฐานของพระเนมิราชที่ปรากฏในเนมิราชชาดกพบว่า การบำเพ็ญอริยฐานบารมีของพระโพธิสัตว์ เนมิราชชาดกก็เป็นหนึ่งในทศชาดก เมื่อได้ศึกษาเนื้อเรื่องในเนมิราชชาดก

อริยฐานบารมี ได้จากที่พระองค์ทรงตั้งพระทัยอย่างแน่วแน่ในการบริจาคและรักษาศีลภาวนา การอริยฐานบารมีจึงมีความสำคัญต่อการประพาศิพพหุธรรมจรรยเป็นอย่างมาก

หลักธรรมที่สนับสนุนกับอริยฐานบารมีในเนมิราชชาดก พบว่าพระเจ้าเนมิราชทรงดำเนินตามหลักธรรม หลักธรรมที่สนับสนุนกับอริยฐานบารมีในเนมิราชชาดก ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ ๓, สัมปติธรรม ๗, ทศพิธราชธรรม ๑๐, อิทธิบาท ๔, พรหมวิหาร ๔, อริยฐานธรรม ๔ ที่พระเจ้าเนมิราชทรงกระทำอย่างต่อเนื่อง ด้วยอาศัยคำอริยฐานที่ปรารภนาเป็นพระพุทธเจ้าในภพภาคหน้า ดังนั้นสังคมไทยจึงจำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อให้เกิดการเข้าใจในพระพุทธศาสนาอันจะทำให้ตนเองบรรลุธรรมขั้นสูงต่อไป

Thesis Title : **An Analytical Study of Adhitthanaphārāṃi in Nemirājajātaka**
Researcher : **Phra Chutiman Ariyo (Khamghang)**
Degree : **Master of Buddhist Studies (Buddhism)**
Thesis Supervisory Committee
: Phra Medhisutabhorn. Pāli IX, Cer. Dip. Ed, M.A., Ph.D.
: Asst. Prof. Dr. Suraprong Kongsat B.A., M.A., Ph.D.
Date of Graduation : 10 March /2014

Abstract

This thesis aimed to (1) study the content of Nemiraja Jataka, (2) study the resolutions in Nemiraja Jataka, and (3) study Dhamma that supports resolutions made in Nemiraja Jataka. Results of the study were summarized below.

Content : King Nemiraja who made the resolutions (in Nemiraja Jataka) had a son named Nemikumara, an heir to the Throne of Mithila. Prince Nemikumara had his heart set on charitable activities since he was in his early childhood. He also observed the eight precepts in a rigid manner. Then, when King Nemiraja was getting old and at the retirement age, he crowned his son, Prince Nemirajakumara, an heir to the Throne, bestowing on him all the palaces and royal property. The king then started his serious involvements in religious activities and practicing Dhamma by being ordained as a monk and observing precepts until his death. With his ascension to the Throne, King Nemirajakumara ordered the setting up of four alms houses at the gates of the city and one alms house in the center of the city. The new king made constant donations, offered alms to the poor and the religious holy men, observed precepts, and instructed his subjects in morality and ethics; and his subjects were so moral-and-ethical minded that there was no violence and crime during his reign. The content of Nemiraja Jataka, therefore, was devoted to the conduct and observance of charity resolutions made by King Nemirajakumara who

aspired to become a Bodhisatta or a would-be Buddha in his next life; after he died, he was reborn in Brahmaloaka, a higher plane of divine existence.

Resolution Principle Found in Nemiraja Jataka: It was found that the conduct of Bodhisatva's resolutions; it was just one of the Ten Great Births of the Buddha. When considering the content of Nemiraja Jataka, it was also found that the resolution foundation derived from the Bodhisatva's strong determination to make donations, observe precepts, and practice meditation. It could then be said that resolutions were very essential to the practice of Bhramajaraya or chastity.

Dhamma that supports the resolutions made in Namiraja Jataka: It was found that King Nemiraja, in his resolutions to become the Buddha in the future, had constantly followed and practiced Dhamma, and the Dhamma that supported the resolutions made in Nemiraja Jataka consisted of Three Objects of Virtues (Bunyakiriyavatthu 3), Seven Qualities of Virtuous People (Sappurisadham 7), Ten Virtues for The King (Tasapitrajadhamma 10), Four Pathways of Success (Itthipada 4), Four Divine Abodes (Bhrahamaviharadham 4), and Four Bases of Resolutions (Athithanadham 4). It is then necessary for Thai society to study and understand the exemplary deeds made by King Nemiraja in Nemiraja Jataka in order to understand Buddhism correctly and pave the way to a higher level of insights and enlightenment.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะความเมตตาอนุเคราะห์ของคณาจารย์ ซึ่งผู้วิจัย ขอขอบพระคุณท่านเหล่านั้นเป็นอย่างสูงคือ พระเมธีสุตาภรณ์,ดร.ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพงษ์ คงสัตย์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้คำแนะนำและ ตรวจแก้วิทยานิพนธ์นี้ ขอขอบพระคุณคณาจารย์ในมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศูนย์บัณฑิตศึกษานครราชสีมา ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ พระราชวิมลโมลี อธิการบดีวิทยาเขตนครราชสีมา พระสุธีรญาณ รองอธิการบดีวิทยาเขตนครราชสีมา ที่ได้เปิดการเรียนการสอนในระดับปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนาขึ้นที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของพระนิสิตเป็นอย่างยิ่ง กราบขอบพระคุณ พระครูนันทประโชติ รองเจ้าคณะอำเภอโนนสูง, พระครูสังวรประสาธ เจ้าอาวาสวัดบ้านไพล เจ้าคณะตำบลหลุมข้าว เขต ๒ ที่ได้ให้การสนับสนุนด้านการศึกษา รวมทั้งขอบคุณเพื่อน ๆ กัลยาณมิตรนิสิตปริญญาโท ศูนย์ บัณฑิตศึกษานครราชสีมา รุ่นที่ ๕ ทุกรูปและทุก ๆ รุ่น ที่เป็นกัลยาณมิตรที่ดีเสมอมา และขอเจริญพร ขอบคุณ เจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษานครราชสีมาทุกท่าน ที่อำนวยความสะดวกทุก ๆ เรื่องเป็นอย่างดี และรวมถึงญาติโยมชาวมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ทุกท่าน ด้วย ที่ดีและมีน้ำใจด้วยดีเสมอมา

ผู้วิจัยจึงขอมอบคุณงามความดีที่เกิดจากการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลง จึงขอน้อม บูชาคุณพระรัตนตรัยและบูชาคุณของบิดามารดา ครูอาจารย์ โดยขออัญคุณพระศรีรัตนตรัย และ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก จงดลบันดาลให้ทุกๆ ท่านที่ได้ช่วยเหลือในทุก ๆ ด้านได้มี สุขภาพแข็งแรงปราศจากโรคภัยต่าง ๆ และจงมีแต่ความสุขความเจริญยิ่งขึ้นไปด้วยกันทุกท่าน ทุก คน เทอญ.

พระชุติมันต์ อริโย (เจ้ามกลาง)

๑๕/ก.พ./๒๕๕๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ง
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย	๑๑
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๑
บทที่ ๒ เนื้อหาสาระของเนมิราชชาดก	๑๒
๒.๑ ความหมายและความสำคัญของชาดก	๑๒
๒.๑.๑ ความหมายของคำว่า “ชาดก”	๑๒
๒.๑.๒ ความสำคัญของชาดก	๑๔
๒.๑.๒.๑ เพื่อใช้สอนธรรมะ	๑๔
๒.๑.๒.๒ เพื่อศึกษาธรรมะด้วยความสนุกสนาน	
เพื่อบำบัดทุกข์	๑๕
๒.๑.๒.๓ เพื่อแก้ความสงสัยของพุทธศาสนิกชน	๑๖
๒.๒ กำเนิดเนมิราชชาดก	๑๘
๒.๓ องค์ประกอบของเนมิราชชาดก	๒๑
๒.๓.๑ ปัจจุบันวัตถุ	๒๒
๒.๓.๒ คาถา	๒๒

๒.๓.๓ อธิบายความ	๒๒
๒.๓.๔ ประชุมชาดกหรือสโมธาน	๒๓
๒.๔ เนื้อหาสาระเกี่ยวกับเนมิราชชาดก	๒๔
๒.๕ การบำเพ็ญบารมีของเนมิราชโพธิสัตว์	๓๔
๒.๖ วัตถุประสงค์ของเนมิราชในการบำเพ็ญอธิฐานบารมี	๓๖
๒.๗ ผลสัมฤทธิ์ของการแสดงเนมิราชชาดก	๓๗
๒.๘ สรุป	๓๘
บทที่ ๓ หลักอธิฐานบารมีที่ปรากฏในเนมิราชชาดก	๓๙
๓.๑ ความหมายของคำว่าอธิฐานบารมี	๓๙
๓.๒ พระโพธิสัตว์กับการบำเพ็ญอธิฐานบารมีในเนมิราชชาดก	๔๙
๓.๓ เหตุการณ์การบำเพ็ญอธิฐานบารมีในเนมิราชชาดก	๕๓
๓.๓.๑ ความตั้งมั่นในการบำเพ็ญทานศีลของพระเนมิราชใน เนมิราชชาดก	๕๓
๓.๓.๒ ความตั้งใจในการออกบวชของปุโรหิตในเนมิราชชาดก	๕๔
๓.๓.๓ ความตั้งใจมั่นในปณิญาของดาบสที่มีต่อพระราชาที่ปรากฏ ในเนมิราชชาดก	๕๕
๓.๔ ความสำคัญของอธิฐานบารมี	๕๖
๓.๔.๑ ความสำคัญที่มีต่อการดำเนินชีวิต	๕๖
๓.๔.๒ ความสำคัญที่มีต่อการทำบุญ	๕๗
๓.๔.๓ ความสำคัญที่มีต่อการบรรลุนิพพาน	๕๘
๓.๕ สรุป	๖๐
บทที่ ๔ วิเคราะห์หลักธรรมที่สนับสนุนอธิฐานบารมีในเนมิราชชาดก	๖๒
๔.๑ หลักธรรมที่สนับสนุนกับอธิฐานบารมีในเนมิราชชาดก	๖๒
๔.๑.๑ บุญกิริยาวัตถุ ๓	๖๒
๔.๑.๒ สัมปatti ๓	๖๕
๔.๑.๓ ทศพิธราชธรรม ๑๐	๖๘
๔.๑.๔ อิทธิบาท ๔	๗๑
๔.๑.๕ พรหมวิหาร ๔	๗๓

๔.๑.๖ อธิษฐานธรรม ๔	๓๕
๔.๒ สรุป	๓๕
บทที่ ๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ	๓๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๓๒
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๓๘
บรรณานุกรม	๕๐
ประวัติย่อผู้วิจัย	๕๕

คำอธิบายสัญลักษณ์ และคำย่อ

(๑) การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลี และภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๐๐ และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๕ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (บาลี)	=	วินยปิฎก	มหาวิภงฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี. (บาลี)	=	สุตฺตฺนฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขุขฺนฺชวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (บาลี)	=	สุตฺตฺนฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (บาลี)	=	สุตฺตฺนฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู. (บาลี)	=	สุตฺตฺนฺตปิฎก	มฺหฺฉณฺนิคาย	มูลปณฺณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.มู. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มฺหฺฉณฺนิคาย	มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม. (บาลี)	=	สุตฺตฺนฺตปิฎก	มฺหฺฉณฺนิคาย	มฺหฺฉณฺมปณฺณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มฺหฺฉณฺนิคาย	มฺหฺฉณมปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ. (บาลี)	=	สุตฺตฺนฺตปิฎก	มฺหฺฉณฺนิคาย	อุปริปณฺณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มฺหฺฉณฺนิคาย	อุปริปณณาสก	(ภาษาไทย)
ลฺ.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ลัขฺยตฺตนิคาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ขุ.ป. (บาลี)	=	สุตฺตฺนฺตปิฎก	ขุทฺทกนิคาย	ขุทฺทกนิคาย	(ภาษาบาลี)
ขุ.ป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิคาย	ขุททกนิคาย	(ภาษาไทย)

อรรถกถา และปกรณ์พิเศษ

อ.จ. ปญจก.อ. (ไทย) = อังคุตตรนิกาย มโนรทปุณณิ ปญจกนิบาตอรรถกถา (ภาษาไทย)

อ.จ. ปญจก.อ. (บาลี) = อังคุตตรนิกาย มโนรทปุณณิ ปญจกนิบาตอรรถกถา (ภาษาบาลี)

(๒) การระบุหมายเลขย่อ

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.ม. (บาลี) ๑/๑/๑ หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์พระวินัยปิฎก ฉบับภาษาบาลี เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๑ หน้า ๑ การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ส.ช. (ไทย) ๑/๑/๑. หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชนวรรค เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๑ หน้า ๑

ส่วนการอ้างอิงอรรถกถา และปกรณ์พิเศษ ภาษาบาลีจะแจ้งชื่อคัมภีร์/เล่ม/หน้า ตามลำดับ เช่น วิสุทฺธิ. ๑/๑๓๒ หมายถึง คัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทฺธิมรรค เล่มที่ ๑ หน้า ๑๓๒ ถ้าเป็นภาษาไทย จะระบุคำว่า “แปล” ในวงเล็บวางไว้ท้ายชื่อคัมภีร์ เช่น วิสุทฺธิ.(แปล) ๒/๑๓๒ หมายถึง คัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทฺธิมรรคแปล เล่มที่ ๒ หน้า ๑๓๒